

İSLÂM VE MÜSLÜMAN HALKLARIN MİLLÎ MÜCADELELERİ(*)

ALİYA İZZETBEGOVİÇ

Çeviren Dr. Rahman ADEMI

I.

İslâm hakkında çok farklı düşünülür ve yazılır fakat bir şey hakkında tam bir ittifak vardır: İslâm'ın her şeyi kapsaması. Yani hem insanın şahsî felsefesini hem de cemaatte bulunmayı istemekteki gayretini, tek kelimeyle hayatın bütününe kapsamaktadır. Bu noktada, onun heyecanlı taraftarları, kayıtsız analistler ve rahatsız edilen tenkitçiler aynı ölçüde buluşmaktadırlar. Tabî ki bu satırların yazarı da aynı düşünceyi paylaşmaktadır. Aslında işte bu sebeple, Müslümanların kurtuluş mücadelesinde İslâm'ın rolünden bahsetmek mümkündür.

Bu mücadelenin, siyasî (özgürlük mücadelesi), kültürel (kimlik mücadelesi) ve sosyal olarak üç tarafı vardı. En kısa hatlarıyla tabî ki, bir makalenin kapsamının izin verdiği ölçüde, her birini değerlendirmeye niyetimiz vardır. İkinci Dünya Savaşı bittiğinde, dünya haritasında sadece dört bağımsız Müslüman ülkesi vardı. Onlar, Türkiye, Afganistan, Suudi Arabistan ve Yemen'di. Bugün (1981 yılında) kırktan fazla vardır. Bu büyük tarihî devrim, dünya sonuçlarına göre asrımızda en önemli olanlardan biri, İslâm Dünyasının Avrupa tarafından kuşatılması olarak da tarif edebileceğimiz sadece dış sonuç veya nihaî neticedir. Sadece XIX. ve XX. yüzyıl boyunca (daha doğrusu 1798 senesindeki Hollanda'nın Hindistan işgalinden 1979 senesindeki Sovyetlerin Afganistan işgaline kadar) üstünlüklerini sağlamaya çalışan Avrupa sömürgeci güçler ile özgürlüklerini müdafaa eden Müslüman halklar arasında 60'tan fazla büyük veya küçük savaş tespit edilmiştir. Bu savaşların çoğu mağlubiyetle sonuçlandı, ancak bir bütün olarak savaş, nihaî olarak galiba zaferle bitmiş oldu.

Daha evvel tarihte görülmemiş olan bu kuşatmaya direnen güçler hangisidir ve hangi fikirlerden ilham alıyorlardı?

Her türlü objektif tarihî araştırma kesin bir sonuca ulaştırmaktadır: Onlar Müslüman güçlerdi ve o güç de İslâm'dı. Ve sadece bu değil. Müslüman dünyasında, eskiden de bugün de, onun adına ve yardımıyla halk kitlelerini harekete geçirebilmek ve herhangi hakikî bir değişimi gerçekleştirebilmek için tek fikir İslâm'dı.

Konuya uzak olanlar için bu sonuç beklenmeyen olabilir. Bunun sebebi de, söz konusu hakikate yönelik, Müslüman ülkelerin çoğunda hâkim olan gayr-i İslâmî ve laik yapılanmaların perdeleme faaliyetidir. Müslüman toplumlarının bu önemli çelişkisi hakkında, daha fazla şey söylemek maksadıyla yeniden döneceğiz.

* ALİYA İZZETBEGOVİÇ – ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİ VE İSLÂMÎ YENİDEN DOĞUŞUN SORUNLARI, Haz: Mahmut Hakkı Akın-Faruk Karaaslan-Ümit Aktaş, Malatya Büyükşehir Yayınları, Mayıs-2016.

XIX. yüzyılın başından bugünkü Afganistan'daki olana kadar Müslüman ülkelerindeki hemen hemen bütün savaşlar, cihat, İslâm adınakutsal savaş olarak yürütülmüştür.

Hollandalılara karşı olan savaşın (1825-1830) lideri Prens Diponegoro (batıda adlandırıldığı gibi Endonezyalı prens Hamlet) gönüllüleri çağırduğunda, bu gönüllülerin çoğu köylerdeki ulema veya din öğretmenleri idi. Tam 16 sene süren (1821'de başladı) Sumatra'daki meşhur “Padri savaşı”nı Müslüman uleması başlattı ve onunla adını da aldı (Hollandalılar Müslüman ulemasını “Padri” olarak adlandırmıştı). Java'daki Tjirebon isyanının liderleri İslâmî Kadiri tarikatının mensuplarıydı. 1927 senesinde, Sumatra'nın batı yakasındaki son isyanın öncüleri de yine ulema idi. 1912 senesinde ve kısa süre içinde 2 milyondan fazla üyeye ulaşan Endonezya İslâmî hareketi, Sarekat İslâm (İslâm Birliği) kuruldu. Aynı sene, temeli dini olduğu kadar sömürge karşıtı da olan Muhammediye hareketi tesis edildi. Jong Islamieten Bong (Genç Müslüman Birliği) hareketinden, gelecekte Endonezya bağımsızlığını kazanan çok sayıda lider çıkacaktır. Bu hareketlerdeki seküler ırkçıların ayrılması çok daha sonra gerçekleşecektir. (1930 ilâ 1940 yılları arasında).

Fransız sömürgecilere karşı sürdürülen yorucu 15 yıllık savaştan sonra Cezayir'deki Abdülkadir'in hareketi (1932-1947), radikal İslâmî hareketi (Abdülkadir'in babası murabıt ve Cezayir'deki Kadiri tarikatının ileri gelenlerindendi). Abdülkadir'in kendisi de işgalcilere karşı sürdürdüğü savaşın ne Cezayirli, ne de Arap olduğunu, aksine İslâmî olduğunu her zaman beyan etmiştir.

Cezayir'in bugünkü yeşil-beyaz renkli bayrağı aslında bu efsanevi savaşçının bayrağıydı. Aynı-sını alarak Cezayirli aslında kendilerinin yürüttükleri bağımsızlık savaşı ile 140 sene evvelinde yürütülen dinî savaş arasında açık devamlılığı vurgulamak istediler. Bugünkü savaşın olduğu gibi, ilk Afganistan savaşının dini motifleri (1839-1842) şüphe götürmez niteliktedir. O zamandan kalma resmî bir rapordan şu özellikli tespiti rastlıyoruz: “bize karşı birleşmiş durumda ve aynı zamanda hem millî hem dinî özelliği bulunan bir savaşta Afganistan halkının tümünün topyekûn düşmanlığıyla karşı karşıya kaldık.” (Alastair Horn'ın *A Savage War of Peace'indeki* bilgileri). Aynı raporu, neredeyse kelimesi kelimesine, bugünkü Afganistan'dan bir Sovyet subayı da gönderebilir. (Kısa bir süre evvel *Politika* gazetesinin muhabiri Pakistan'daki Afgan mülteci kamplarını ziyaret ettiğinde, isyan ve ülkelerini terk etmelerinin sebebi ne olduğu sorusuna, neredeyse istisnasız aynı cevabı alıyordu: “Afganistan'ın Sovyet işgali ülkenin İslâmî özelliğini tehlikeye düşürmektedir.” (*Politika*, 4.12.1981)

Sudan'daki Mehdi isyanı ve onu takip eden her şey (General Gordon'un mağlubiyeti, Mehdi Devletinin kurulması, 1881-1898 dönemi) çağdaş bir yazarın sözlerine göre “başından sonuna kadar İslâmî eylemden başka hiçbir şey değildi.”¹ Hakikatte buna benzer 20'den fazla isyan hareketi oldu. Onların sonuncusu olan, 1927 senesindeki Darfur'daki hareketi bir Sufi derviş yönetti.

¹ Godfrey Janssen, *Militant İslâm*, Pam Boks, London, 1979, s. 101.

Somali'deki İslâm âlimi ve Salihi tarikatı mensubu olan Muhammed Abdullah'ın cihadı 20 sene sürdü (nihayet 1920 senesinde bastırılabilir). Bu insanın kurduğu devlet şeriata dayalıydı.

Şanlı Şamil, Kafkasya'daki Rus işgalcilere karşı tam 25 sene direniş gösterdi. Nihayet yenilmiş olarak geri çekildi ve Mekke'de vefat etti. Bu İslâm mücahidinin kahraman mücadelesini Lesley Blanche *The Sabus of Paradise* adlı eserinde mükemmel tasvir etti.

Libya'da 1912 senesinden 1932 senesine kadar kesintisiz olarak İtalyan işgalcilere karşı yürütülen mücadelenin manevî önderleri, gerçekte, sûfi tarikatların zenginliği olan Senusiler'di. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Libya Devleti Senusilerin önderliğinde kurulduğunda, herhalde o, tarihte, dinî bir tarikat tarafından kurulan tek devlet idi. Kaddafi'nin gelmesiyle bu devletin stili değişmiş oldu, ancak Senusi özelliği değişmedi.

Fas'ın bağımsızlığı için mücadele eden savaşçılara da büyük bir İslâmî örnek ilham veriyordu. Bu Rif'in cömert lideri olan efsanevî Abdülkerim idi. 1921 senesindeki isyandan sonra o İslâm (Fas veya Arap değil) Cumhuriyeti'ni ilan eder.

Hatta bugünkü İran-Irak savaşında bile her iki taraf, halklarına, İslâm için savaştıklarını söylerler. Savaşta ölenler şehit olarak ilan edilmekte ve ön plana çıkarılmış askerî törenlerle toprağa verilmektedir. Tabii ki burada sadece bir taraf samimidir, ancak bu durum sonucu değiştirmektedir. Hatta daha sonra Türkiye'de Mustafa Kemal bile, kurtuluş savaşı esnasında, kendi Anadolu savaşılarına, İslâm'ın kurtuluş mücadelesinin sözkonusu olduğunu söylüyordu. Bütün büyük muharebeler, Mustafa Kemal'in kendisinin de katıldığı dinî merasimlerle başlardı.

Sadece dört ülkede direniş temelinde İslâmî güçler yoktu. Onlar Tunus, Lübnan, Suriye ve bugün Filistin. Ancak bu ülkelerden homojen Müslüman nüfus çoğunluğa sahip sadece Tunus'tur. Suriye'de çok sayıda mezhep grubu var, Lübnan ise karışık bir ülkedir. Aynı durum Filistin için de geçerlidir. (Ortak Müslüman-Hıristiyan-Yahudi devleti konsepti)

Belli bazı ikilemlere sebep olan ve görünüşte bizim tezimize aykırı da görünen, ulemanın Pakistan fikrine karşı olan rezervinin aslında, Müslüman Birliği'nin İngiltere'ye karşı olan aşırı bağımlılık gibi görünen şüphesinden kaynaklandığını göz önüne alırsak kolay anlaşılacaktır. Bu çekincenin haklı olduğu daha sonra ortaya çıkmıştır. Bizzat (batı yanlısı) laiklik taraftarı olan güçlü akım sebebiyle Birlik, sürekli istikrarsızlık sebebi olan, Pakistan'ı İslâm Cumhuriyeti olarak ortaya çıkarma gayretinde tamamen aciz göründü. Pakistan'da otuz seneden fazla netice elde edilmeksizin sürdürülen İslâm Anayasası için mücadele, neredeyse bütün İslâm ülkelerin siyasi bağımsızlıklarını elde ettikten sonraki durumunu çok açık bir biçimde göstermektedir. Bu, halkları her şeyiyle beraber bir İslâm cumhuriyeti istediği fakat batıda eğitim görmüş, yabancılaşmış üst tabaka kesiminin -batı ya da doğu kaynaklı fark etmez- yerli olmayan ülkü ve reçete dayattığı, bir çeşit pat durumudur. Müslüman halklar bu defa tehlikede olan kimlikleri ve yerli yabancılara karşı yeniden mücadele etmek zorundadırlar. Fakat bu mesele bizim bir sonraki yazımızı ilgilendirmektedir.

II.

Kısa bir süre evvel Cezayir'de yaptıkları protesto gösterilerinde Müslüman öğrenciler sık rastlanmayan “Eğer Fransız olmamız gerekiyorsa bu iki milyon öldürülmüş insan olmadan da olabiliriz” parolasını dile getirmişlerdi. Bu parola o kadar açıktır ki hiçbir açıklamaya ihtiyaç duymamaktadır. Halk bir şey hissettiği fakat dile getiremediği vakit gençlik bunun en doğru sözünü bulur. Bu söz “uzaklaşmak için vakit bulamadı”, o, halkın bağrında, hâlâ kalbinin yakınındadır.

Müslüman ülkelerindeki sıradan insanların, geniş kitlelerin İslâm'la “emzirilmiş” oldukları söylenir. Bu daha çok pejoratif (aşağılayıcı) manada kullanılmaktadır. Her neyse bu tam bir hakikattir. Basit olarak İslâm, sıradan insanların düşündüğü, yaşadığı ve hissettiğinin biçimidir. Burada İslâm inanç ve kanaatten çok hayatın kendisi, adeta doğanın bir parçasıdır. Bu, geçici sapmalarına rağmen Müslüman dünyasında yeniden işleri düzene koyacak, her zaman gözden kaçırılmayacak bir gerçektir.

Her şeyden evvel bu gerçek, bu dünyadaki elit kesiminin, kanun da diyebileceğimiz bir şeye maruz bırakarak, pozisyonunu tanımlamakta: Söz konusu elit ne kadar halkçı ise o kadar İslâmî'dir.

Doğası gereği elitist olan cinsellik hareketleri, az sayıdaki istisnalar hariç, ilk İslâmî özgürleştirme temellerinden ayrılmakla ortaya çıktı. Şeklî bağımsızlığa kavuşulduğu andan itibaren kurtuluş hareketlerinin temelde karşıt olan bu iki unsuru birbirine karşı gelmeye başladı ve klasik bölünmüş toplumun görüntüsüne kavuşana dek, aydınların bir tarafa, halkın ise aralarındaki bağı kopmuş, hakiki iletişim olmaksızın, aşılmaz uçurumla ayrıldığı duruma kavuştu.

“Elit” ile halk arasında ayrışma başka taraflarda da mevcuttur ancak bu manada İslâm dünyasında olan hadiseler tarihte neredeyse benzeri olmayan bir şeydir. Çeşitli şekiller ve farklı derecelerde ortaya çıkmasına rağmen hadisenin kendisi genel bir öneme sahiptir.² Eski Pakistan başkanı Eyüp Han, “Toplumumuz çok sayıda karşıtlıkla parçalanmış, onlardan en önemlisi ise toplumun eğitilmiş kesimini geleneksel...’den ayırmış olmalıdır” diye yazar.³ Bir Avrupalı ise aynı kanaattedir: “Pakistan'ın geçmişte ve şimdi maruz kaldığı bütün sıkıntıların sebebi Pakistan liderleri ile halk kitlelerinin istediği derin uyumsuzluk olmuştur⁴ Batı yanlısı “elit gruplardan” bahsederken Pakistan'ın eski eğitim bakanı LA. Kuraşi, onların, “halk hayatının her türlü çeşidini boğan eğitim, ekonomi, kamu kurum ve davranışlar sisteminin dayattığını söyler. Her şey, batılı hayat tarzı ile özdeşleşen ilerleme adına yapıldı. Her türlü sefaletin mimarı olan, ülkelerini derin aşağılık kompleksine sürükleyen ve aynı derecede onların düşünce ve eylemini dumura uğratan bu eliti iktidardan uzaklaştırmadan Müslüman halklar kendi kim-

² Bu olay bizde de görüldü. "Müslümanların yaptığı gibi, aydınlarının öylesine kolay bir biçimde halkını terk eden Avrupalı başka bir halk yoktur." / 1970 senesinde yapılan bir polemikte Kasım Suluyevic/.

³ Eyüp Han, *Friends not Masters*, OUP, Nev York, 1967, S. 98.

⁴ Godfrey Jansen, s. 135

liğine giden yolu bulamazlar.”⁵

Neden bu böyledir? Bu durum neden ortaya çıktı ve Müslüman toplumlar bu bölünmüşlüğe neden son vermezler?

İki temel sebep vardır.

İlki, sömürgeciler iktidarı devretmek zorunda kaldıktan sonra bu iktidarı, kendi manevî talebelerine, yabancılaşmış batı yanlısı aydınlarına teslim etti. İkinci çok daha önemli sebep ise, sömürgeci efendilerinden devralınan, bağımsızlığa kavuşmuş bir millete yapılan tüm zamanların en büyük ve en hain tarihi saldırısı olan eğitim sisteminde yatmaktadır. Müslüman dünyasında bulunan çeşitli Fransız, Amerikan ve İngiliz kolejleri devasa “danay hediyeleri”⁶ olarak ortaya çıktı.

Bu iki etken karşılıklı bağımlılık içinde faaliyet gösterir. İktidarda bulunan yabancılaşmış elit var olan eğitim sistem sayesinde sürekli olarak yeniden üretilmektedir. O, bu sistemde kendi “türünün devamlılığının” enstrümanını buldu. Bunun yanında büyülenmiş bir daire yaratılmaktadır: Sorunu görebilmeleri için insanlar eğitilmelidir. Eğitildikleri takdirde ise artık sorunu görmez olurlar veya gerektiği gibi görmezler. Durum, sonsuza dek devam etmekle tehdit etmektedir.

Şüphesiz bu, Müslüman halklarının tehdit altında bulunan kimlik için başarı elde edilebilmesi yolunda, İslâm hareketlerinin kendilerine koyduğu hedeflerin başında var olan eğitim sisteminin değiştirilmesi arzusunun sebebidir. Verilen kanaatler çok sert görülebilir. Bu sebeple iki batılı yetkili yazarın düşüncesini görelim:

H.A.R.Gibb:

Çeşitli borçlar perdesi altında kendine yer bulmaya çalışan batılı kültür değerlere yönelik İslâm’ın iç tepkilerinin önemi gerçekçidir. Herşey, Batının istilası karşısında İslâm toplumunun kendi değerlerini ve kültür geleneklerini koruyabilecek yeteneğine sahip olup olamayacağına bağlıdır. Eğer bunda başarılı olmazsa, bu takdirde o, az veya çok, çeşitli ülkelere ve dillere has olan talî özelliklere sahip batılı toplumunun iyi bir kopyası ve bir İslâm toplumu olarak kaybolmuş olur.^{7 8}

G.H Jansen:

Batının istila taktiği, gerek tamamen parçalamak gerekse görmezden gelerek yerli eğitim sistemini yok etmeyi ve yerine mümkün olan en az ölçüdeki batılı eğitimi, hem de Avrupalı dillerde koymak ve böylece toplumda ayrışma meydana getirerek kendi kültür mirasına tamamen yabancılaşmış durumda olan bir elit takımını yaratmak olmuştur.⁸

⁵ LA. Quereshi, *İslâm and the West*, A. Ganhar, London, 1978, s. 213.

⁶ Danay hediyeleri; satrançta daha iyi bir hamle elde etmek için, daha basit olanı feda etmek manasına gelir.

⁷ H.A.R. Gibb, *The Reaction in the Middle East*, Against Western Culture, s. 324.

⁸ G.H. Jansen, s. 108.

Açıkladığımız sebeplerden dolayı, durum yabancılar gittikten sonra da devam etmiştir. İktidarı elinde tutan kesimler bu durumu değiştirmek için acele etmediler ve eğer bir şey yapıldıysa da halkların sürekli baskısı altında ve bu baskıların gücüne bağlı olarak yaptılar.

Mesela Endonezya'da bu asrın başından beri iki paralel eğitim sistemi vardır; arkasında Müslüman, halk kaynaklı, Sarakat İslâm ve Muhammediya gibi iki büyük kitlesel hareketin olduğu ve diğeri, hükümetin desteklediği batı tarzında ve Hollandalılardan miras kalan. Suriye'de milli eğitim sistemi içinde kısmen bütünleşmiş özel, genelde misyoner okullar vardı, fakat bu sistem dini okulları kapsamıyordu. Onlar sistemin dışında kaldı. Cezayir'de bağımsızlıktan on beş sene sonra üç ayrı eğitim sistemi vardı: Katolik Kilisesi'nin yürüttüğü yabancı olan, yerli ve batı tarzında ve Din İşleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda bulunan İslâmî olan.

Ancak 1976 senesinde bütün bu üç sistemin birleşmesi gerçekleşti fakat bu durumun şekli taraftır. Eğitim meselesinin özü -ders verilmesinin Arapçalaşması-, kısa bir süre evvel meydana gelen öğrenci protestoların (resmî olarak “köktendinci” olarak adlandırılan) da sebebi olan çok yavaş ilerlemektedir.

Kuzey Afrika'da (Tunus, Cezayir, Fas) akut bir sorun olan okullar ve kamu işlerindeki Arapçalaşmayı samimi ve gerçek olarak sadece Müslümanlar savunmaktadır. Laikçilerde bu popülaritesi yüzünden kullanılan sadece seçim öncesi ileri sürülen ve hemen sonra da unutulmuş bir paroladır. Böylece geri kalan dünya için anlaşılabilir olan, bürokrasi hatta Devlet Başkanı'nın illete, eski işgalcilerin diliyle hitap etmeleri gibi paradokslar ortaya çıkar.

Bu manada sol hareketler katiben bir istisna değildir. Meşhur Faslı solcu lider olan Mehdi ben Barka (hanedan karşıtı, Fransa'da belli olmayan şartlar altında katledildi) bunu “batı kültürüne karşı pencerelerin açılması” olarak açıklayarak Fas okullarında Fransızca eğitim verilmesini savunmaktaydı. Elbette o var olan yerli İslâm kültürünün varlığını ve bizzat Arapçanın bunun “penceresi” olduğunu bile görmemekteydi.

Bu yabancılaşmış yapıların halk üzerindeki kontrollerinin devam etmeleri yönündeki gerçekler nedir? Onların hakikî güçleri nedir?

İslâm hareketlerinin dayanağı halktır. Seküler olanı ise (genelde iktidarda olan) orduya dayanmaktadır. Onların gücü burada büyük ve geçicidir.

Eğer son zaferin halka ait olduğu hakikati varsa o zaman İslâm da bu dünyada zafere ulaşacaktır.

III.

Son yıllarda bununla alakalı çok konuşulduğu ve kitaplar yazıldığı halde İslâmî ekonomi sistemi olarak adlandırılabilir, evvelden ve sonsuza dek tespit edilmiş bir üretim ve paylaşma sistemi yoktur. Ancak doğrudan Kur'an'a dayalı olan, bir kısım toplumsal ve ekonomik özelliği olan ve böylece Müslümanlar için kayıtsız şartsız bir öneme sahip olan belli sayıda kurallar

vardır. Bu kurallar arasında şüphesiz en büyük paya sahip olan kısım, toplumun daha zengin kesiminin daha fakir ve zayıf kesimine bakması ile alakalı olarak tespit edilmiş görevdir. Zekât kurumuyla tespit edilmiş olan bu kural “İslâm'ın dördüncü direği” olarak bilinmektedir. Mülkle alakalı olarak açıkça iki aşırılık devre dışı bırakılmıştır: Roma hukuku bağlamındaki mutlak şahsî mülk anlayışı (ius utendi et abutendi) ve tam kamulaştırma (kolektivizasyon), ilki Kur'an'ın açık emirlerle, diğeri onun dolaylı fakat apaçık tespitlerle sabittir. Eğer buna kesin faiz yasağını da ilave edecek olursak o zaman, pratiği çok “çivilemeyen; içinde bulunan kenarlarda İslâmî kriterlerini aynı derecede yerine getirecek çok sayıda ekonomik ve toplumsal sisteminin kombinasyonları olan, sabit ancak çok kapsayıcı prensipler şemasını görürüz. Bu metnin bağlamında ön plana çıkarılması gereken şey, İslâm'ın, hiçbir zaman var olan durumun muhafaza edilmesi taraftarı olmadığıdır. Değişim isteyenler İslâm'ı işaret ediyorlardı. İslâm, başlangıcından beri buydu. Durumu basitleştirmek isteyenler İslâm hadisesini şehir fukarasının Mekke aristokrasisine karşı sınıfsal bir hareketi olarak gördüler. Bu tespit elbette yanlıştır ancak karakteristiktir. İlk İslâmî gurup olan Hariciler (657. senesinde ortaya çıktı) meşhur olan cumhuriyetçilik ve feodalizme son verilmesi şeklindeki iki taleplerini Kur'an'a dayandırmıştır. Yakın tarih, karakteristik örnekler vermektedir. Sudan'da zikredilen Mehdi Devleti (isyanın bastırılması sonucunda yıkılan, geçen asrın sonu, XIX. yüzyıl sonu) kendi programında “zengin ve fakirlerin eşit hale getirilmesi” talebi vardı. (Bakınız: WS. Trimmingham: *The Influence of Islam upon Africa*, Longmans, London, 1973, s.155). “Müslüman Kardeşler” hareketinin sosyal ve ekonomik programı tam manasıyla devrimcidir. Onlar toprak reformu, sendika organizasyonu ve doğal kaynaklarının millileştirilmesini öngörür. (Refah içinde yaşayan elit tabaka bu grubu “tepkisel” olarak adlandırır).

Bu değerlendirmede en taze ve en dikkat çekici örnek olarak bugünkü İran gözden kaçırılmaz. Titiz değerlendirmesi ile İslâm hukukçuları meclisinden çıkan kararlar sonucunda bankaların millileştirilmesi, maden ocakları, demir-çelik, otomobil, gıda ve ecza sanayilerinin

sigortalanması yapıldı. Toprak reformu hakkındaki kanun ise şimdi getirilmektedir. Bu muazzam değişimleri (Biz Avrupalıların dediği gibi “yapısal”) İran'da Marx adına değil, Kur'an adına ve neredeyse dirençsiz olarak gerçekleştirilmiştir (Halkın Mücahitleri Örgütüyle var olan çatışmanın bu değişikliklerle alakası yoktur, yani çatışma sınıfsal değildir). Burada sıradan halk, devrimin sağlam bir dayanağıdır ve yine bu özde hiçbir “sınıfsal” sebep mevcut değildir. İslâm'a bağlılık derecesi söz konusudur. Sıradan halk büyük ölçüde bağlıdır, üst tabakalar ise hem İslâm'a hem de onun devrimine yabancılaşmışlardır.

Bu sunumlar kaçınılmaz olarak “İslâm Sosyalizmi” denilen meseleyi dayatmaktadır. Az evvel ortaya koyduğumuz hadiseler, reel olmasa da ihtimal olarak, İslâm Sosyalizmi adını haklı kılar mı? Bu hadiseler hakkındaki şimdi elde ettiğimiz bilgilere nazaran, bu sorunun cevabının olumsuz olmak zorunda olduğunu düşünüyoruz. Dışarıda görülen -çok önemli de olsa- bazı uygulamalara bakarak herhangi bir eşitleme veya benzeşme yapılması için hem İslâm hem de

Sosyalizm çok fazla geniş ve karmaşık sistemlerdir. Bu iki farklı sistemin arkasında iki farklı felsefenin var olduğunu akılda tutmak gerekir.

İslâm bir dindir ve böylece her şeyde Allah'tan yani vicdandan hareket etmektedir. Sosyalizmin her çeşidi ise tam tersi bir hareket noktasından başlar ve başlamak zorundadır. Hiçbir din toplumun birey üzerindeki tahakkümünü kabul etmez ve tam da bu öncelik sosyalizmin temelinde vardır. Her din insan yaratılışı ile alakalı kendi “gök hadisesi” versiyonuna sahiptir, sosyalizmin ise Darwin ve devrimi vardır. Din, hayatı iyi ve kötünün dramı olarak, sosyalizm ise ihtiyaçların karşılanması olarak görür. Din ahlakî, sosyalizm sınıfsal kriterleri savunur. Din, özgürlük, insaniyet ve insan haklarına ağırlık verir, sosyalizm ise öncelikle düzen, ilerleme ve sosyal hakları savunur. Din için en yüce değer insan onur ve şerefidir, sosyalizm için ise sosyal güvencedir. Din anne ve aile taraftarıdır, sosyalizm onların ters değerinde bulunan kreşler ve toplumsal eğitim taraftarıdır. İnsanı yetiştirmek (mükemmelleştirmek) ayrı, toplumu düzenlemek ayrı şeydir vs. Farklılıklar öz itibarıyla ve karşılaştırmak için neredeyse hiçbir yer yoktur.

Yine de bu eşyanın sadece teorik kısmıdır, hayat ise, karşıtlıkların bir araya getirilmesi konusunda ulaşılmaz yeteneği ile bilinir. İnsanın kendisi de teorik olarak imkânsız değil midir? Acaba gelecekte hayat, İslâm ve sosyalizm arasında yapıcı bir karşılaşmanın gerçekleşmesi ve bir çeşit dinsel, İslâmî sosyalizmin gerçekleştirilmesi için bir yöntem bulacak mıdır? Bilmiyoruz. Tarih sadece geriye doğru bakıldığında mantıklı ve “öngörülü”dür, hakikatte ise o, imkânsızın sürekli olarak gerçekleşmesi hakkında bir hikâyedir.

Bizim tahmin etme yeteneğimiz yoktur. Bize, geleceğin gerçekleşmesini beklemek ve onu o zaman açıklamak kaldı. Belki bugün bazı imkânsızlıklar o zaman tam mümkün hale gelmiş olur.

(Aralık, 1981)